

رسانه‌های نوین، جهانی سازی و هویت ملی کویت *

نویسنده: دپوراه ویلر
ترجمه: سیدرضا نقبایی لنگرودی

رشد و گسترش رسانه‌های نوین اطلاعاتی اغلب به عنوان بخشی از جهانی سازی فرهنگی مدنظر قرار می‌گیرد، ولی در حقیقت، سنت‌های فرهنگی محلی باید خود را با رسانه‌های نوین هماهنگ کنند. تحقیقات پیمایشی در خصوص رسانه‌های نوین کویت حاکی از آن است که با وجود قابلیت دسترسی آسان و فراگیر مردم به منابع انبوه اطلاعاتی، از جمله رسانه‌های بین‌المللی و فرامرزی، هویت ملی کشور کویت همچنان همان اقتدار و استحکام خود را داراست. در عین حال، کویتهای برای بیان و معرفی سنت‌های فرهنگی خاص خود، به اشکال مختلف از رسانه‌های نوین بهره می‌گیرند و تأثیرات را با شرایط خود هماهنگ می‌کنند.

ارتباطات پیوند دهنده هویت هاست. از طریق ارتباطات است که فرهنگ‌ها خود را معرفی و تعریف می‌کنند.^۱ در جوامع مدرن و پیشرفته، بسیاری از مفاهیم «هویت مشترک» از طریق تکنولوژی‌های رسانه‌ای بازگو و منتقل می‌شوند. این تکنولوژی‌ها شکل‌های نمادین مشترک و مفهوم فرهنگ گروهی را انتقال می‌دهند. و سرانجام مانند آنچه که آلکس دتوکویل از آن به عنوان «احساس مشترک» یاد می‌کند، سبب گسترش این احساس می‌شوند. در جوامع مدرن، فرهنگ «به‌طور فزاینده و گسترده، به‌واسطه نهادها و مکانیزم‌های ارتباطات جمعی عرضه می‌شوند.»^۲ یعنی به‌طور ضمنی، هر چه صنایع ارتباطی یک جامعه پیشرفته تر باشد، در عین حال، میانجی‌گری فرهنگی پیچیده‌تری را در خود خواهد دید. با ظهور و معرفی توانمندی‌های ارتباطاتی چند به چند، مانند اینترنت، جوامع توسعه یافته‌ای همانند کشور کویت، به‌طور فزاینده بیانگر شبکه‌های پیچیده جهانی می‌باشند که در میانجی‌گری فرهنگی مشارکت می‌جویند. اکنون تحلیل‌گرانی که در حیطه تکنولوژی، فرهنگ، و سیاست کار می‌کنند، غالباً با وجود مقوله جهانی سازی

■ کویتهای برای بیان و معرفی سنت‌های فرهنگی خاص خود، به اشکال مختلف از رسانه‌های نوین بهره می‌گیرند و تأثیرات را با شرایط خود هماهنگ می‌کنند.

شکل ۱. دسترسی به تکنولوژی اطلاعاتی^۶ (در هر ۱۰۰۰ نفر) ۱۹۹۴-۹۶

کشور	روزنامه	دستگاه تلویزیون	موبایل	فاکس	کامپیوتر	کاربران اینترنت
بنگلادش	۶	۷	۰	۰	۰	۰/۰۰
مصر	۶۲	۱۲۶	۰	۰/۴	۵/۸	۰/۳۱
فرانسه	۲۳۷	۵۹۸	۲۲	۳۲/۷	۱۵۰/۷	۲۹/۸۶
آلمان	۳۱۷	۴۹۳	۷۱	۱۹/۵	۲۳۲/۲	۱۰۶/۶۸
یونان	۱۵۶	۲۲۲	۵۳	۲/۹	۳۳/۴	۱۸/۷۶
اندونزی	۲۰	۲۲۲	۳	۰/۴	۳۲/۷	۰/۵۲
ایرلند	۱۷۰	۴۶۹	۸۲	۲۲/۲	۱۲۵	۹۰/۹۸
ایتالیا	۱۰۵	۲۲۶	۱۱۲	۳۱/۴	۹۲/۳	۳۶/۹
کویت	۴۰۱	۳۷۳	۸۹	۲۰/۷	۷۴/۱	۲۱/۷۲
مجارستان	۱۴۱	۴۱۸	۶	۱/۴	۳۶/۲	۱۱/۲۲
سريلانكا	۲۵	۸۲	۲	۰/۶	۳/۳	۰/۳۳
امارات	۱۶۱	۲۷۶	۷۹	۱۶/۸	۶۵/۵	۷/۶۶
اوگاندا	۲	۲۶	۰	۰/۱	۰/۵	۰/۰۱

■ رشد و گسترش رسانه‌های نوین اطلاعاتی اغلب به عنوان بخشی از جهانی‌سازی فرهنگی مدنظر قرار می‌گیرد، ولی در حقیقت، سنت‌های فرهنگی محلی باید خود را با رسانه‌های نوین هماهنگ کنند.

این ضرورت اقتصادی را به وجود آورد که این کشور خود را سریعاً با تکنولوژی‌های روز ارتباطی همراه کرده و به توسعه و نوسازی آنها بپردازد.

قبل از سال ۱۹۴۶ (اولین سال صادرات تجارت نفتی این کشور) و در ادامه تا سال‌های دهه ۱۹۵۰، ارتباط درون و برون کویت، اغلب با لینک‌های رادیویی صورت می‌گرفته است.^۷ تا سال ۱۹۶۱، هیچ‌گونه زیرساخت ارتباطی مدرنی در این کشور کار نمی‌کرده است. در این سال بود که شرکت تله‌کام انگلستان (BT) یک خط ارتباطی چهارصد شماره‌ای را پی‌ریزی کرد که به دویست‌هزار کویتی خدمات ارائه می‌داده است. در همین سال دولت کویت تهیه و بخش برنامه‌های تلویزیونی را آغاز کرد که خیلی زود در منطقه خلیج فارس شهرت یافت. در سال ۱۹۶۵، کمتر از دو هزار ارتباط تلفنی بین‌المللی از کویت و بالعکس صورت پذیرفت. تا سال ۱۹۸۶، این تعداد به ۵۰۰ هزار افزایش یافت که نشانگر رشد سریع حلقه‌های ارتباطات جهانی کویت است. در سال ۱۹۶۹، کویت به دومین کشور منطقه از لحاظ مالکیت ایستگاه زمینی ماهواره‌های منحصربه‌خود مبدل شد که تا سال ۱۹۸۰، ارتباطات تلفنی بین‌المللی را پشتیبانی کرد. تا سال ۱۹۷۲، شبکه‌های

راستا، دولت در تمامی وسایل قابل دسترس اطلاعاتی برای ارائه خدمت و سرویس دهی به جامعه، سرمایه‌گذاری کرده و سیاست خود را با توجه به این برنامه، تنظیم می‌کند و حامی آرمان‌های خود در سطوح محلی، عربی، اسلامی و صحنه بین‌المللی است.^۸ این اقدامات براساس این عقیده استوار است که محتوای رسانه‌ای «به صورت اجتماعی و فرهنگی در جهت توسعه کشور حرکت می‌کنند و در حقیقت بازتاب دهنده فرهنگ و تمدن کویت می‌باشند»^۹ ارائه آزادی از سوی دولت در استفاده از تکنولوژی اطلاعاتی (IT) در خدمت به توسعه، این نتیجه واقعی رادری دارد که دسترسی به (IT) در کویت آئینه بسیاری از کشورهای پیشرفته اروپایی است تا این که بیانگر جهان در حال توسعه باشد، و این به معنای افتخار و غرور ملی است.

در بسیاری از موارد، سیستم‌های مجتمع و تلفن‌های سیار، نشانی‌های پست الکترونیکی و شماره‌های فاکس، آنتن‌های ماهواره و صفحات اینترنت به معنای نمادی از کویتی بودن این ابزار است. از زمانی که کویت به یک کشور صادرکننده نفت مبدل شد، منابع مالی برای خرید تکنولوژی‌های پیشرفته نیز به وجود آمد. از سوی دیگر، مشارکت در بازارهای پتروشیمی روز جهان

گفتمان، با (اهرم‌های دیگری مانند) مقاومت و پافشاری استدلال‌ات فرهنگی محلی روبه‌رو می‌شوند. در مورد کویت، این پیچیدگی از همزیستی و وجود دو عامل ناشی می‌شود: رشد و گسترش تکنولوژی‌های نوین رسانه‌ای، که سبب حضور یک جریان همیشه حاضر گفتمان‌های خارجی و فرارمزی در درون فضای رسانه‌ای کویت می‌شود و مقاومت و استقامتی که نسبت به مفهوم «هویت مستحکم ملی» کویت به وجود آمده است. مورد کویت به ما این امکان را می‌دهد تا دریابیم که چطور و چگونه ساختارهای هویتی پیشین این کشور، با نفوذ رسانه‌های نوین، تهاجم عراق و مقوله جهانی‌سازی، دچار تغییر و تحولات نشده است.

هویت، تکنولوژی و فرهنگ عمومی

دولت کویت بسیاری از درآمدهای حاصل از نفت خود را برای زیرساخت‌های عظیم ارتباطات شبکه‌ای و وابسته به آن هزینه کرده است. هدف اصلی دولت، تلاش برای «برآوردن و رفع نیازهای مردم و حمایت از خواست‌ها و آرمان‌های آنها» و «بسط، احیا و به‌کارگیری و بهره‌برداری از تمامی ابزارهای در دسترس برای تأمین و گسترش رفاه مردم کویت» می‌باشد.^{۱۰} در این

موبایل در این کشور شروع به فعالیت کردند. در سال ۱۹۹۲، پس از تجربه جنگ خلیج، که در ادامه مقاله بدان پرداخته خواهد شد، دولت کویت یک سرویس پخش ۲۴ ساعته ماهواره‌ای را پوشش گسترده‌ای از منطقه خلیج (فارس) تا آفریقای شمالی آغاز کرد.^۸ در سال ۱۹۹۷ پوشش پخش ماهواره‌ای (KTV) (کانال اول تلویزیون کویت) برای پخش اخبار تولیدی کویت، اطلاعات، و برنامه‌های فرهنگی گوشه و کنار جهان، در سراسر شمال آفریقا قابل رویت گردید. توسعه حلقه‌های

■ **در جوامع مدرن و پیشرفته، بسیاری از مفاهیم «هویت مشترک» از طریق تکنولوژی‌های رسانه‌ای بازگو و منتقل می‌شوند.**

■ **در جوامع مدرن، فرهنگ به طور فزاینده و گسترده، به واسطه نهادها و مکانیزم‌های ارتباطات جمعی عرضه می‌شوند.**

ارتباطی کویت با اینترنت در سال ۱۹۹۱،۹۲ مصداق دیگری از نوسازی گسترده کویت و رخنه عمقی توانمندی‌های ارتباطات جهانی است. عامل تاریخی دیگری که جایگاه مهم رسانه‌ها و تکنولوژی‌های ارتباطاتی را در فرهنگ عمومی و اجتماعی کویت استحکام می‌بخشد، تهاجم کشور عراق و مراحل پس از آن است. یک محقق و ناظر در این مورد می‌گوید: تهاجم عراق به کویت، در نوع خود فواید بسیاری برای ارتباطات کویت به همراه داشته است و... این تهاجم، به کویت اجازه داد تا در آینده شبکه‌ای تأسیس کند که از انسجام و مقاومت بیشتری نسبت به چنین حوادثی داشته باشد. همچنین این تهاجم سبب شد دولت کویت اولویت‌ها و نیازهای مردم خود را که در نتیجه اشغال این کشور از سوی عراقی‌ها تغییر یافته بود، بررسی و ارزیابی کند.^۹

زمانی که کویت به صورت موقت و ناخواسته به عنوان بخشی از خاک عراق (۱۹۹۰) در آمد، توان مردم این کشور برای ارتباط با خارج از کشور، یکی از اهداف نظارتی کنترلی دولت عراق بود، که مقاومت کویتی‌ها را در پی داشت. یکی از ویژگی‌های آشکار این اشغال، تمایل عراق به ویران ساختن تمامی توانمندی‌هایی بود که کویتی‌ها برای بیان فرهنگ خود به کار می‌گرفتند. بدین سان، قوای اشغالگر به صورت منظم، تمامی وسایل تکنولوژیکی را که کویت مستقلاً از آنها برای ارتباطات درون مرزی و برون مرزی بهره‌برداری می‌کرد از کار انداخته و نابود کردند. از این رو، ایستگاه زمینی ماهواره‌های مهم کویت موسوم به Ummal-Agsh از میان رفت، موزه ملی این کشور را به آتش کشیدند و خزانه ملی کویت را به تاراج بردند. عراقی‌ها «خطوط تلفن بین‌المللی را قطع کردند و به تاراج و ویرانی ایستگاه‌های رادیویی و تلویزیونی پرداختند». «ماشین‌های فاکس و رادیوها جمع‌آوری شدند، و هر جا که تلفن سیاری به چشم می‌خورد فوراً جمع‌آوری می‌شد. آرشیوهایی که حاوی ثبت و ضبط اسناد و فیلم‌های تاریخی و گفت‌وگوهای اجتماعی کویت بود، سوزانیده و نابود شد. مطبوعات در اختیار اشغالگران و در جهت خدمت به اهداف اشغال قرار گرفتند و در صدد بودند تا به مردم کویت بفهمانند که اکنون آنها نیز به عنوان بخشی از خاک عراق و جزئی از شهروندان عراق به حساب می‌آیند. فضاهای عمومی از جمله خیابان‌ها، ساختمان‌ها و پارک‌های تفریحی و حوالی آنها در جهت اهداف اشغال و فریب مردم، از نو نامگذاری شدند. یکی از اولین اقدامات جنبش مقاومت کویت، ایجاد مجدد حلقه‌های ارتباطی با دولت در تبعید این کشور و فرماندهان متحدین بوده است. جان لوئیس، یک نویسنده استرالیایی که در زمان اشغال کویت در این کشور می‌زیسته است، در خاطرات خود اهمیت این حلقه‌های ارتباطی را این‌گونه اظهار

می‌دارد:

در حدود یک هفته پس از تهاجم عراق، دولت در تبعید کویت در طایف عربستان سعودی مستقر شد و عناصر مقاومت ارتباط خود را با دولت و سفارت کویت در واشنگتن از سر گرفتند. عمده‌ترین و مهم‌ترین وسیله ارتباطی در ابتدا تلفن ماهواره‌ای و زیرزمینی بود که با همت وزارت فنی ارتباطات کویت مصطفی قطان، در خانه شیخ سالم الحمود سالم در حومه Nazha (نوزها) نصب شد... مصطفی بعدها توسط عراقی‌ها دستگیری شد و تاکنون از وضعیت وی خبری به دست نیامده است. در خلال اوایل سپتامبر، چهار تلفن ماهواره‌ای پنجاه هزار دلاری، توسط شرکت Kotc (شرکت تانکر نفتی کویت) از دفتر این شرکت در دویبی تدارک و تهیه، پس از عبور از مرزهای عربستان، به صورت قاچاق در تانکرهای سوخت و غیره به کویت ارسال شد که هر دستگاه بیشتر از یک تلفن به همراه و یک بشقاب ماهواره‌ای با خود داشته است. همچنین دستگاه‌های تلکس و فاکس نیز برای تهیه و نگارش گزارش‌ها، نقشه‌ها و حتی عکس‌ها مورد استفاده قرار می‌گرفته است که شاید این سیستم بزرگ‌ترین وسیله و ابزار مقاومت بوده است که مردم کویت را قادر می‌ساخت تا با جهان خارج ارتباط برقرار کنند.^{۱۱}

نه تنها تلفن‌های ماهواره‌ای وسیله حیاتی ارتباطی و هماهنگ‌ساز جهت فعالیت مقاومت بوده است بلکه، مقاومت شهری با توسل به سایر وسایل بسیار پیشرفته ارتباطی، به تنظیم و هماهنگ‌سازی نیروهای اپوزیسیون علیه قوای اشغالگری می‌پرداخته‌اند. لوئیس در بیان مشاهدات خود می‌گوید: «کویتی‌ها در حدود چند روز شاهد چاپ بولتن‌ها و نشریه‌ها در کامپیوترهای شخصی خانگی خود، کپی مواد موجود در آنها و توزیع دستی یا ماشینی مطالب بوده‌اند.»

بدین سان در کویت، به تکنولوژی‌های

ارتباطی به عنوان نمادی از کویته بودن و همچنین مکانیزم‌های بازگوکننده هویت کویته نگریسته می‌شود. این کشور، نوعاً به خاطر قطع ارتباط با جهان در خلال جنگ خلیج (فارس)، دسترسی اشخاص به آخرین تکنولوژی‌های ارتباطی را مسأله امنیتی بسیار مهمی به شمار می‌آورد. (از این رو، با پیدایش تکنولوژی دیجیتال و معرفی آن به جهانیان، این کشور سریعاً خود را به این تکنولوژی مجهز کرده تا از گستره تکنولوژی عقب نماند.) ظهور یک فرهنگ اینترنتی در کویته، آخرین فصل از تکامل

■ دولت کویته بسیاری از درآمدهای حاصل از نفت خود را برای زیرساخت‌های عظیم ارتباطات شبکه‌ای و وابسته به آن هزینه کرده است.

■ در کویته، به تکنولوژی‌های ارتباطی به عنوان نمادی از کویته بودن و همچنین مکانیزم‌های بازگوکننده هویت کویته نگریسته می‌شود.

تکنولوژیکی این کشور به سوی یک زیربنای ارتباطی فرامردن است. وسایل نوین ارتباطات شبکه‌ای مانند اینترنت، امکانی فراهم می‌آورند که از طریق آن، مردم کویته می‌توانند با آخرین اخبار و اطلاعات جهانی ارتباط برقرار کنند.

در خلال سال ۹۷-۱۹۹۶ برای کار پیمایشی خود، با بسیاری از شهروندان کویته مصاحبه کردم و در توضیح آنها دریافتم که یکی از دلایلی که فضای رسانه‌ای کشور کویته توسط گفتمان خارجی بسیار نفوذپذیر شده این است که این احساس در آنجا به وجود آمده که (دسترسی به رسانه‌های خارجی) برای ساکنان یک نیاز ضروری است. از این رو، به رسانه‌های آمریکایی، آسیایی، خاورمیانه، و اروپایی اجازه داده می‌شود تا حتی به طور قانونمند از طریق تلویزیون‌های ماهواره‌ای،

نوارهای ویدئویی، دیسک‌های فشرده، سینما، رادیو، اینترنت و غیره در دسترس کویته‌ها قرار گیرند. یکی از دلایلی که کویته به عنوان یک مطالعه موردی انتخاب شده است، رابطه‌ای است که میان تکنولوژی، متن و هویت ملی این کشور وجود دارد و تمامی این موارد را به عنوان کویته بودن تعریف می‌کند. دیگر آن که مردم کویته از بیگانه‌ها هراسی ندارند.

رسانه‌های نوین، رسانه‌های قدیم و میانجی‌گری فرهنگ اجتماعی عمومی کویته

کویته دارای یک محیط عمده نفوذ و رخنه رسانه‌ای است. اگر چه دولت کنترل همه جانبه و قوی بر بعضی از رسانه‌های الکترونیک از جمله رادیو و تلویزیون دارد، ولی گسترش روزافزون تکنولوژی‌های نوین رسانه‌ای از قبیل بازار سیاه نوارهای ویدئویی، تلویزیون‌های ماهواره‌ای و اینترنت تمامی اینها به مقابله با این کنترل می‌پردازند. نشریه تایمز عرب عمده‌ترین

۱۹۹۷، شاهد حتی یک فیلم یا CD کویته در این فهرست نمی‌باشیم.^{۱۲} به هر حال، به ندرت فیلم‌های تهیه شده عربی ممکن است به صورت منطقه‌ای در یکی از ۱۰ فیلم عمده این فهرست قرار گیرد. در مواقعی هم، ممکن است یک آلبوم موسیقی عربی آن هم به صورت منطقه‌ای در فهرست ۱۰ موسیقی برتر قرار گیرد، اما با این حال بیشترین فضای نمودار برای محصولات تولیدی آمریکایی یا انگلیسی ذخیره شده است.^{۱۳} نمودار زیر را در نظر بگیریم:

فایده‌ای گزن تخمین می‌زند که کویته یکی از عظیم‌ترین محل‌های رخنه VCR در سطح جهانی است.^{۱۴} هر خانواده کویته حداقل یک دستگاه VCR دارد. علاوه بر این، موفقیت‌های اقتصادی ۲۰۰ فروشگاه کرایه و فروش فیلم‌های ویدئویی در کویته، بیانگر این است که یکی از عمده دل‌مشغولی‌های کویته‌ها، اجاره فیلم‌های ویدئویی است و همان‌گونه که نمودار بالا نشان می‌دهد، کویته‌ها در زمان اجاره فیلم‌های ویدئویی، عموماً ترجیح می‌دهند

نمودار فیلم‌ها و آلبوم‌های موسیقی تولید شده

۱۰ فیلم اجاره‌ای	فوریه ۱۹۹۷ (۱۶)	۱۰ آلبوم برتر
گر دیباده	ضرب نابرابر	گروه هنری Boyzone
کارپول	پادشاهی غمگین	No Doubt
آپارتمان جو	غرق در تو	Celine Dion
مأموریت غیرممکن	اسرار	Toni Braxton
قلب ازدها	صحرا	Khaled
روز استقلال	روز	Babyface
دعای یک مادر	مصفا	Enigma
جزیره آدم‌خواران	تانگو	Julio Iglesias
انتقام	عقل و نظم	Soundtrack
ای دی	سفر بدون تحرک	Jamiroquaj

روزنامه انگلیسی زبان کویته، آمار دقیقی را از رشد و توزیع گفتمان رسانه‌ای خارجی در کویته ارائه می‌دهد. برای مثال، این روزنامه ردیف‌های عمده‌ترین فیلم‌های ویدئویی اجاره‌ای این کشور، و رایج‌ترین آلبوم‌های موسیقی خریداری شده را به صورت ماهانه به چاپ می‌رساند. در یک فهرست ۱۰ ماهه، از دسامبر ۱۹۹۶ تا سپتامبر

که آخرین فیلم‌های ساخته شده ایالت متحده آمریکا را تماشا کنند. یکی از عناصر بازدارنده دولت کویته در امر استفاده از رسانه‌های وارداتی، اعمال سانسور توسط دولت است. (البته اگر رسانه‌های وارداتی به عنوان یک تهدید مدنظر قرار گیرد.) باید توجه داشت که همواره هر یک از این فیلم‌ها، برای اجاره در

یک فروشگاه رسمی باید توسط واحد توزیع وزارت اطلاعات کویت مورد بررسی قرار گیرد و این به معنای آن است که صحنه‌های زائد و غیره یا خشونت‌های افراطی، حذف می‌شوند. اگر فیلمی برای ارزش‌های فرهنگی محلی زیانبار تشخیص داده شود و نتوان قسمتی از صحنه‌های آن را در راستای مقررات دولت کویت حذف کرد، این فیلم ممنوع اعلام می‌شود. گزن اشاره می‌کند که در سال ۱۹۹۲، از ۹۰۵۷ فیلم ویدئویی که برای بررسی و تأیید به وزارت اطلاعات این کشور ارسال شد، ۶۰۹ فیلم ممنوع اعلام شد.^{۱۵} تغییر محصولات

گسترش و تحریک بازار سیاه فیلم‌های غیرسانسور شده ویدئویی، و اشتیاق فراوان نسبت به تلویزیون‌های ماهواره‌ای. سانسور شدید و همه‌جانبه فعالیت‌ها و بازارهای سیاه زیرزمینی را تقویت خواهد کرد و کویت نیز در این زمینه استثناء‌پذیر نیست. دولت جلوی توزیع غیرمجاز را با شدت و حدت می‌گیرد و بر آن است تا به مجازات متخلفان قانون «کپی‌رایت» بپردازد، زیرا بسیاری از فیلم‌های بازار سیاه بدون مجوز به صورت قاچاق عرضه می‌شوند. خرید فیلم از بازار سیاه بخشی از تحقیقات پیمایشی‌ام بوده است. در تحقیقات خود

فروش فیلم‌های بازار سیاه، معمولاً در روزهای جمعه که اصطلاحاً به «بازار آزاد جمعه» یاد می‌شود، در تمامی مناطق رونق دارد. حتی بعضی اوقات می‌توان به راحتی فروش غیرقانونی این نوارها در مقابل فروشگاه‌های زنجیره‌ای منطقه شیوخ اینداستری (SI) یا در اطراف بازارهای قدیمی در مناطق پایین شهر کویت مشاهده کرد. معمولاً این فیلم‌ها (قبل از این که به فروشگاه‌های رسمی آنها را در مجموعه ویتترین‌های خود به نمایش در آورند) به صورت پهن کردن بساط به شیوه دستفروش‌ها و چیدن فیلم‌های برگزیده روز روی زمین فروخته می‌شود. در برخی مواقع، به‌خصوص زمانی که وزارت کشور در تعقیب فروشندگان بازار سیاه است، این افراد فیلم‌های خود را با احتیاط بیشتر و به صورت مخفی و زیرزمینی به فروش می‌رسانند. بسیاری از اقدامات صورت گرفته در خصوص فروش فیلم‌های ویدئویی توسط کارگران مهاجر آسیای جنوبی صورت می‌گیرد.

تلویزیون ماهواره‌ای

میل به دسترسی به فرآورده‌های رسانه‌ای بدون سانسور، یکی از مسائلی بود که بازار تلویزیونی ماهواره‌ای کویت با آن دست به گریبان است. برای مثال، متعجب بودم از این که تبلیغات آشکار تلویزیون ماهواره‌ای اسرائیل توسط بشقاب‌های محلی و فروشندگان نصاب در دسترس مردم قرار می‌گرفت. زمانی که از کویتی‌ها در این مورد به پرس‌وجو پرداختم، دریافتم که تماشای تلویزیون اسرائیل به دلیل نداشتن سانسور و کیفیت بالای فیلم‌ها و برنامه‌های خبری است. مطالعات مربوط به عادات تماشای تلویزیون در کویت حاکی از آن است که اکثریت شهروندان به تماشای تلویزیون‌های ماهواره‌ای می‌پردازند، و برخی نیز، به تماشای تلویزیون‌های دیگری غیر از شبکه ملی و دولتی کویت، به خصوص در مقوله اخبار و فیلم‌های

دریافتم که چون این بازار، بازاری غیررسمی و بدون مجوز است، بنابراین ضمانتی وجود ندارد که محتوای یک نوار ویدئویی دارای کیفیت باشد. فیلم‌های مختلفی که از بازار سیاه خریدم، البته از لحاظ کیفیت، تفاوت چندانی با فیلم‌های مجوزدار نداشته است، ولی شدیداً خارج از حیطه قانونی قرار داشته و تفاوت عمده آنها در میزان قیمت بوده است. به‌هرحال، تحت این شرایط مردم وسوسه می‌شوند که با توجه به قیمت یکسان فیلمی‌های بازار سیاه با فیلم‌های عرضه شده رسمی، فیلم‌های خود را از بازار سیاه کرایه یا خریداری کنند.

ویدئویی خارجی و یا هماهنگ ساختن آن با ارزش‌های فرهنگی محلی بیانگر فرایندی است که آن محصول رسانه‌ای خارجی را به محصولی محلی مبدل می‌کند. شیخ سعود ناصر الصباح در زمان تصدی خود در وزارت اطلاعات اظهار می‌دارد که «دستگاه‌های سانسور این وزارتخانه نشان می‌دهد که نسبت به برنامه‌ها و فیلم‌هایی که در تعارض با دین اسلام، یا با عقیده دینی و نظم اجتماعی مسلمانان باشد، هیچ‌گونه مدارا و آسانگیری صورت نمی‌دهد.»^{۱۶} اقدامات سانسورگرانه دولت دو بازتاب عمده و ناگهانی در برداشته است.

کنند. ساختار چند به چند جریان های ارتباطی اینترنت، افراد و عقاید آنها را در سراسر جهان به هم مرتبط می سازد. از سوی دیگر دولت هم در دروازه بانی و نظارت بر مسائل گفته شده از اینترنت نقش چندانی نمی تواند داشته باشد. پیوند با شبکه ای از شبکه ها در کویت به عنوان بخشی از فرآیند نوسازی پس از تهاجم ارتش عراق به کویت و جنگ خلیج (فارس) مدنظر قرار گرفت. اولین حلقه ها در سال ۱۹۹۲ از طریق شبکه ای موسوم به Gulf Net (ارائه دهنده خدمات و سرویس های مخابراتی تحت مالکیت سعودی) و «وزارت همکاری ارتباطات» به وجود آمد. دولت کویت، اولین دولت در منطقه است که تمامی دانشجویان، دانشکده ها و دانشگاه های خود را مجهز به اینترنت و استفاده رایگان از آن کرده است. علاوه بر این، برای مقوله توسعه و دسترسی آسان به لابراتوارهای کامپیوتری در تمامی شعبات دانشگاهی، که برخی از آنها به صورت ۲۴ ساعته آماده ارائه خدمات می باشند، بودجه ای قابل ملاحظه اختصاص یافته است. هریک از این لابراتوارها حداقل به ۴۰ کامپیوتر و سه دستگاه چاپگر مجهزند. اکثر این ماشین ها در لابراتوار، دسترسی به اینترنت را پشتیبانی می کنند. در آماری که توسط پایگاه کاربران اینترنت کویت ارائه شده تخمین زده شده که تقریباً ۱۰ درصد از کل جمعیت این کشور (از جمله نیروهای کار مهاجر) و بیشتر از ۵۰ درصد از دانشجویان دانشگاه های کویت تحت پوشش خدمات اینترنتی قرار دارند.^{۲۲} حتی در زمان کار نیز، بسیاری از ساکنان و

وزارت اطلاعات بیان می کند که «تلویزیون بایستی با بسیاری از ایستگاه های ماهواره ای عربی رقابت کند چرا که این امر برای توسعه کشور ضروری و لازم است.»^{۲۳} و این فکر را تقویت می بخشد که مردم کویت نباید از روبه روشن شدن با عقاید و نظرات خارجی از طریق تلویزیون هراس داشته باشند. یک مادر کویتی که همراه با خانواده اش در حال تماشای برنامه های تلویزیونی فرامرزی مانند Nanny از طریق کانال آمریکایی ORBIT PLUS بوده، اشاره می کند که بهترین راهبرد این نیست که افراد را از مقوله برخورد با فرهنگ خارجی دور

■ دولت کویت به جای سعی در کنترل تماشای تلویزیون های خارجی، بر آن است تا به تهیه برنامه های کیفی و رقابتی پرداخته تا از این راه به جذب مخاطبان محلی بپردازد.

■ دولت کویت، اولین دولت در منطقه است که تمامی دانشجویان، دانشکده ها و دانشگاه های خود را مجهز به اینترنت و استفاده رایگان از آن کرده است.

کنیم، بلکه باید از تماس با گفتمان های جایگزین و آلترناتیو، به عنوان وسیله ای برای تقویت ارزش های محلی به شمار آید. تماشای برنامه های خارجی به همراه فرزندان به اولیای خانواده این مجال را می دهد تا خانواده به تفاوت مسائل کویت با کشورهای دیگر جهان پی ببرند.^{۲۳}

اینترنت در کویت

با اینترنت، کویتی ها این امکان را می یابند که با طیف وسیع تری از عقاید و مفاهیم خارجی به نسبت جریان های یک سویه کانال های جهانی ماهواره ای، ارتباط برقرار

سینمایی روی آورده اند. تحقیقی که توسط جمال المنایس، پروفیسور ارتباطات دانشگاه کویت صورت گرفته، حکایت از آن دارد که ۷۳ درصد از ۳۵۹ نفری که مورد تحقیق قرار گرفتند، روزمره به تماشای تلویزیون می پردازند، در حالی که ۹۵ درصد از آنها حداقل ۲/۵ ساعت در روز پای این دستگاه می نشینند و ۱۶ درصد اظهار می دارند که بیشتر از پنج ساعت در روز به تماشای این رسانه می پردازند.^{۲۷}

در یک آب و هوای گرم صحرائی، تلویزیون و کولر به انسان آرامش می دهد. یافته های منایس نشان می دهد که در میان تماشاچیان تلویزیون تنها ۳ درصد اظهار می دارند که (برخی از برنامه های) تلویزیون ملی کویت را مشاهده می کنند، در حالی که ۶۸ درصد اعلام داشتند که شبکه MBC (مرکز پخش خاورمیانه) یا سایر کانال های ماهواره ای خارجی را تماشا می کنند.^{۲۸} این تحقیق در پایان بیان می دارد که به طور کلی «رسانه های داخلی در کسب اعتبار و اعتماد ملت کویت موفق نبوده اند.»^{۲۹}

این حقیقت را باید مدنظر داشت که کانال های ماهواره ای خارجی در میان کویتی ها به نسبت ایستگاه های تلویزیونی دولتی محبوب ترند. وزیر پیشین اطلاعات کویت، شیخ سعود ناصر الصباح می گوید: «این وزارتخانه بر آن است تا از تأثیر رسانه های بیرون مرزی، بر ارزش های ملی و مذهبی مردم بکاهد.»^{۳۰} در این راستا، دولت کویت برای کسب اعتبار رسانه ملی و تأثیر آن بر عواطف ملی، مسأله انتخاب را پیش کشید، بدینسان که به موجب آن و با توجه به «تطبیق با یک سیاست فضای آزاد» تماشای ایستگاه های ماهواره ای به عنوان یک انتخاب شخصی قلمداد شده و به آن احترام گزارده می شود.^{۳۱} دولت کویت به جای سعی در کنترل تماشای تلویزیون های خارجی، بر آن است تا به تهیه برنامه های کیفی و رقابتی پرداخته تا از این راه به جذب مخاطبان محلی بپردازد. شیخ سعود ناصر الصباح، در زمان تصدی خود در

شهروندان کویتی، امکان دسترسی آسان به اینترنت را دارند. بدین سان، تمامی دانشجویان از طریق دانشگاه، به صورت رایگان به اینترنت دسترسی دارند و بسیاری دیگر نیز از طریق کافه های اینترنتی کویت که مدام در حال گسترش هستند (شش کافه در مارس سال ۱۹۹۸) به اینترنت دسترسی می یابند. از آنجایی که کاربران زیادی این اماکن را دارند که با استفاده از یک آدرس قراردادی خاص اینترنتی (IP) با دنیا ارتباط

برقرار کنند، به سختی می توان تعداد دقیق کاربران اینترنتی را دانست و به آمار ارائه شده اعتماد داشت.^{۲۵} یکی از اهداف من در خلال تحقیق پیمایشی، تعیین این مسأله بود که کویتی ها از زمانی که به اینترنت دسترسی یافتند، چگونه با آن برخورد می کردند که از این رو می تواند به عنوان یک روش درک تاءثیرات احتمالی تکنولوژی مدنظر قرار گیرد. برای پاسخ به این سؤال، با کاربران اینترنت در زمان ها و مکان های مختلف به مصاحبه پرداختم و دریافتیم که کاربران عمده اینترنت عبارتند از: اسلام گرایان، تجار، دولت کویت، روزنامه نگاران، معلمان و استادان دانشگاه، متخصصان علوم پزشکی و

دانشجویان. هر یک از این گروه ها از اینترنت در جهت فعالیت های خاص خود بهره برداری می کنند.

اسلام گرایانی مانند ناصرالسان، از اینترنت برای اهداف مبارزات پارلمانی و انتخاباتی خود استفاده می کنند. (۱۹۹۶، ۱۹۹۹) به هر جهت، برخی دیگر مانند عبدالوهاب الشایه، از اینترنت برای امر دعوه (معرفی عقاید اسلام به دنیای غیراسلامی)

■ در آماری که توسط پایگاه کاربران اینترنت کویت ارائه شده تخمین زده شده که تقریباً ۱۰ درصد از کل جمعیت این کشور و بیشتر از ۵۰ درصد از دانشجویان دانشگاه های کویت تحت پوشش خدمات اینترنتی قرار دارند.

استفاده می کند. عبدالوهاب، دبیرکل کمیته معرفی اسلام اشاره می کند که «اینترنت یک وسیله کامل است که از طریق آن می توانیم به اشاعه و معرفی اسلام پردازیم».^{۲۶} گروه های اسلام گرای دیگری که از اینترنت استفاده می کنند عبارتند از گروه ترویج بانکداری اسلامی (www.kfih.com) و سازمان علوم پزشکی اسلامی (www.kuwait.net/ioms) که از اینترنت برای ارتقای دسترسی به پزشکی سنتی اسلامی

استفاده می کند. تمامی این گروه های کاربر اینترنتی در کویت، معتقدند که دسترسی به آخرین تکنولوژی های نوین رسانه ای می تواند منتج به گسترش هویت محلی شود، به نسبت این که نتیجه معکوس داشته باشد. از آنجایی که اینترنت از ابداعات و اختراعات تکنولوژیکی غرب و آمریکاست. اگر چه اصول طراحی شده و ارزش های فرهنگی آمریکا و غرب از جمله فردگرایی، خوداتکایی، ترویج آزادی بیان و مقاومت در برابر سانسور را به همراه خود دارد. ولی به معنای این نیست که اگر هر کشوری جز ایالات متحده از این تکنولوژی استفاده کند، فرهنگ آمریکایی پیدا می کند.

بدین سان، ممکن است در آینده اینترنت و فرهنگ رواج یافته، توسط آن با سنت های کویتی تداخل داشته باشد، یعنی در واقع حکم یک شمشیر دو لبه را دارد. مصرف تجاری اینترنت سبب رشد تجارت سنتی بین المللی کویت شده است که در واقع دنباله همان راهی است که از ۲۰۰ سال قبل آغاز شده است. این امر ارتباط چهره به چهره معاملات سنتی را از بین برده و دیگر شناخت شخصی مطرح نیست.

سنت بازرگانی، با استفاده از اینترنت در امر تجارت توانمندتر و گسترده تر شده است. همچنین استفاده از اینترنت توسط روزنامه نگاران، دولت، تحصیل کردگان و متخصصان پزشکی برای جمع آوری و توزیع اطلاعات، نتیجه رشد فرایندهایی است که برای این جوامع امری طبیعی و عادی به شمار می آید. به هر حال، این تغییرات در سنت تداخل ندارند، بلکه سبب

گسترش آن می شوند. فقط در مورد استفاده دانشجویان از اینترنت، دیده می شود که تکنولوژی های وارداتی صرفاً با صور عملی هویت محلی منطبق نشده اند. همان گونه که در بالا ذکر شد، در بسیاری موارد، ساختارهای هویت محلی به حد کافی قوی هستند. تا با استفاده از وسایل نوین رسانه ای در راستای هنجارها و ارزش های محلی حرکت کنند.

استفاده از اینترنت توسط جوانان، در حال ایجاد اشکال جدید ارتباطی میان خطوط جنسیت می باشد، که آیین های سنتی اجتماعی را دچار اختلال کرده و به جوانان در خصوص چگونگی ادامه زندگی شان، خود اتکایی و استقلال رایی، دیدگاه جدیدی ارائه می کند. با معرفی اینترنت، بسیاری از جوانان بر این باورند که گشت و گذار در شبکه به مراتب بهتر از آن است که در آیین های سنتی اجتماعی مشارکت کنند. ^{۳۷} □

منبع: Middle East Journal 5000

دبورا ویلر، استاد مؤسسه مطالعات بین المللی دانشگاه واشنگتن است. تحقیقاتی که در این مقاله از سوی وی صورت پذیرفته است توسط شورای مبادله بین المللی اندیشمندان فوق دکترای FRG مورد تأیید قرار گرفته و توسط شورای بریتانیا، مرکز فرهنگی آمریکا، کمیسیون دو ملیتی فولبرایت و دمشق، مراکش، حمایت مالی شده است. وی برای اجرای این تحقیق در مارس ۱۹۹۸ با حمایت مالی دولت کویت و مؤسسه تحقیقات علمی کویت وارد این کشور شد.

پی نویس ها:

۱. پندیکت اندرسون، بازتاب های مبدا و گسترش ناسیونالیسم (لندن: ورسو، ۱۹۸۳)
۲. جان بی. تامسون، ایدئولوژی و فرهنگ مدرن، نظریه نقد اجتماعی در عصر ارتباط جمعی (استانفورد: انتشارات دانشگاه استانفورد، ۱۹۹۰) ص ۱۵ و آلکس اینکلس و دیوید ایچ. اسمیت، به سوی مدرنیته، تغییرات فردی در ۶ کشور در حال توسعه (کمبریج: انتشارات دانشگاه هاروارد، ۱۹۷۴) ص ۵.

۱۲۴

۳. «کویت، تاریخ، چشم اندازهای ساختاری و فرهنگی» در کویت (منصوریه: مرکز مطالعات و تحقیقات کویت، ۱۹۹۸)، ص ۱۳.
۴. همان، ص ۸۱.
۵. همان.

۶. نمودار «شاخص توسعه جهانی ۲۰۱۰» عصر اطلاعات» بانک جهانی، ۱۹۹۸، (www.wordank.org)
۷. «ارتباطات در کشور کویت» (هرتز: شرکت انتشاراتی اطلاعات و تکنولوژی، ۱۹۹۳) ص ۱۴۱۸.
۸. جمال جی. المنایس، «الگوهای تماشای تلویزیون در کشور کویت پس از تهاجم عراق»، کُرت ص ۵۷ (۱۹۹۶)، ص ۱۲۴.
۹. ارتباطات، MEA ص ۱۲.

۱۰. کلودیافارکس ارشود. کویت: قبل و پس از طوفان (شهر کویت: کتابفروشی کویت، می ۱۹۹۲) ص ۱۰۶.
۱۱. جان لونس، روزهای ترس: داستان داخلی تهاجم عراق و اشغال کویت (دوبی: انتشارات مونویوت، ۱۹۹۷)، ص ۳۶۴.
۱۲. همان ص ۳۶۵.

۱۳. ارتباط فردی با پروفیسور، احمد البغدادی، ریاست دانشکده علوم سیاسی، دانشگاه کویت، می ۱۹۹۷.

۱۴. محصولات ساخت کویت نیز در این نمودار قرار گرفته اند. بیشتر محصولات تولیدی کویت، آلبوم های موسیقی اند به نسبت این که فیلم های ویدئویی باشند. اگر چه تعدادی از فیلمسازان کویتی، تولیدات خود را به شکل ویدئویی هم عرضه کرده اند. برای مثال فیلم هایی که از سوی ولیدالوادا ساخته شده اند، بسیاری از کویتی هایی که خود شخصاً با آنها صحبت داشته ام. به هر حال، تماشای فیلم ها و موزیک های آمریکایی را ترجیح می داده اند و نمودار مذکور، این ادعا را ثابت می کند.

۱۵. عرب تایمز، ۲۳، ۲۴ فوریه ۱۹۹۷، ص ۱۳.
۱۶. عرب تایمز، ۲۰، ۲۱ فوریه ۱۹۹۷، ص ۱۳.
۱۷. فیاد ای. کُزن، «کویت» در رسانه های جمعی خاورمیانه: کتاب جامع. یحیی ار. کمالی پور و حمید مولانا (وست پورت: انتشارات گرین وُد، ۱۹۹۴) ص ۱۵۴.
۱۸. کُزن، ص ۱۵۵.
۱۹. فیلم هایی که توسط وزارت سانسور

می شدند منابع رسمی «عرب تایمز ۲۰، ۲۱ مارس ۱۹۹۷، ص ۴.

۲۰. المنایس، ص ۱۲۷.
۲۱. همان، ص ۱۲۹.
۲۲. همان، ص ۱۳۱.
۲۳. «جلوگیری از تأثیر رسانه ها بر ارزش های اسلامی، ملی»، عرب تایمز، ۱۰ مارس ۱۹۹۷ ص ۲.
۲۴. محمدالحدادی. «هیچ برنامه ریزی برای کنترل ماهواره وجود ندارد.» عرب تایمز، ۲۵ مارس ۱۹۹۷، ص ۱.
۲۵. همان.
۲۶. مصاحبه با صباح الحاسم، شورای وزیران، فوریه ۱۹۹۷.

۲۷. البته جریان آزادانه اطلاعات، دسترسی آسان به آن و ذخیره سازی اطلاعات کاملاً به معنای این نیست که نمی توان افراد را کنترل کرد. در برخی مواقع که نسبت به فرد یا سازمانی ظن و شکمی وجود داشته باشد، این امر امکان پذیر است.